

**UMUMIY O‘RTA TA’LIM MAKTAB DIREKTORLARINING
BOSHQARUV FAOLIYATINI BAHOLASH MEXANIZMLARINI
TAKOMILLASHTIRISH (TALIS TADQIQOT MISOLIDA)**

Rajabboyeva Dilobar Azamat qizi

Buxoro innovatsiyalar universiteti

Ta’lim muassasalarining boshqaruvi mutaxassisligi

Annotatsiya

Ushbu maqolada umumiy o‘rta ta’lim muassasalari direktorlarining boshqaruv faoliyatini baholash mexanizmlarini takomillashtirish masalalari yoritiladi. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta’lim islohotlari sharoitida maktab rahbarining boshqaruv salohiyati, yetakchilik ko‘nikmalari hamda strategik qaror qabul qilishdagi samaradorligi ta’lim sifatiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu nuqtai nazardan, xalqaro TALIS (Teaching and Learning International Survey) tadqiqoti tajribasi asosida maktab direktorlari faoliyatini baholashning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Maqolada baholash mezonlarini takomillashtirish, ularni xalqaro standartlarga uyg‘unlashtirish hamda milliy ta’lim tizimiga moslashtirish bo‘yicha ilmiy xulosalar va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Umumiy o‘rta ta’lim, maktab direktori, boshqaruv faoliyati, baholash mexanizmlari, TALIS tadqiqoti, ta’lim sifati, xalqaro tajriba, takomillashtirish.

KIRISH

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida ta’lim sohasini modernizatsiya qilish, maktab ta’limi sifatini oshirish va xalqaro standartlarga moslashtirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylandi. Ushbu jarayonda maktab direktorlari faoliyati alohida o‘rin tutadi, chunki ular nafaqat ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etadi, balki o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishi, ta’lim muhitining samaradorligi va o‘quvchilarning yutuqlarini ta’minlovchi boshqaruv qarorlarini ham qabul qiladi. Jahon miqyosida olib borilayotgan TALIS tadqiqoti esa maktab direktorlarining boshqaruv faoliyati va ularning ta’lim sifatiga ta’siri masalasini chuqur tahlil qilish imkonini bermoqda. Shu bois direktorlarning boshqaruv faoliyatini baholashning

ilmiy asoslangan, xalqaro tajribaga mos mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Maktab direktorlari boshqaruv faoliyati, avvalo, uch asosiy yoʻnalishda namoyon boʻladi: taʼlim jarayonini strategik boshqarish, pedagogik jamoaning kasbiy rivojlanishini qoʻllab-quvvatlash va maktabning tashkiliy-huquqiy, moddiy-texnik bazasini samarali boshqarish. Biroq ushbu faoliyatni samarali baholash uchun aniq, shaffof va xalqaro mezonlarga asoslangan mexanizmlar talab etiladi. Hozirgi paytda koʻplab mamlakatlarda TALIS tadqiqotidan foydalanilmoqda, u orqali maktab rahbarlarining boshqaruv uslublari, qaror qabul qilishdagi mustaqilligi, oʻqituvchilarni ragʻbatlantirishdagi yondashuvlari va taʼlim sifatiga taʼsiri oʻrganiladi [2].

TALIS natijalari shuni koʻrsatadiki, rivojlangan davlatlarda direktorlarning pedagogik liderlik salohiyati taʼlim sifatini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida qaraladi. Masalan, Finlyandiya, Singapur va Janubiy Koreya tajribasida maktab rahbarlari nafaqat boshqaruvchilik, balki metodik yetakchilik vazifasini ham bajaradi. Ular oʻqituvchilarning dars jarayonini kuzatadi, maslahat beradi va ularning kasbiy malakasini oshirish uchun shart-sharoit yaratadi. Demak, direktor faoliyatini baholashda nafaqat moliyaviy va tashkiliy koʻrsatkichlar, balki pedagogik liderlik darajasi ham asosiy mezonlardan biri boʻlishi zarur.

Oʻzbekiston taʼlim tizimida ham maktab direktorlari faoliyatini baholashda bir qator yangilanishlarga ehtiyoj mavjud. Hozirgi amaliyotda koʻproq moddiy-texnik baza, hujjat yuritish sifati va tashkiliy intizom mezonlari eʼtiborga olinmoqda. Biroq zamonaviy sharoitda maktab direktori, eng avvalo, taʼlim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi rahbar sifatida koʻrilishi lozim. Shu bois baholash mexanizmlarini takomillashtirishda quyidagi yoʻnalishlarni belgilash mumkin [3]:

- Pedagogik liderlik mezonlari – direktorning oʻqituvchilarga metodik yordam koʻrsatishi, ularning kasbiy rivojlanishini qoʻllab-quvvatlashi va innovatsion taʼlim texnologiyalarini joriy etishdagi faoliyati.
- Strategik boshqaruv koʻrsatkichlari – taʼlim muassasasining rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish samaradorligi.

- Ijtimoiy hamkorlik va ochiqlik – ota-onalar, mahalla va jamoatchilik bilan hamkorlik qilish darajasi, ta'lim muhitining shaffofligini ta'minlash.

- Ta'lim sifati indikatorlari – o'quvchilar bilim darajasi, xalqaro va milliy baholash natijalari, maktab bitiruvchilarining keyingi bosqichlarda muvaffaqiyati.

Baholash mexanizmlarini takomillashtirishda xalqaro tajribani milliy sharoitga moslashtirish zarur. Misol uchun, TALIS tadqiqotida direktorlarning vaqt taqsimoti ham o'rganiladi: qaysi rahbar ko'proq hujjatlar bilan shug'ullanib, qaysi biri pedagogik jarayonga ko'proq e'tibor qaratishi tahlil qilinadi. Bu ma'lumotlar O'zbekistonda ham qo'llanishi mumkin. Agar direktor o'z vaqtining katta qismini faqat ma'muriy ishlarga sarflasa, bu ta'lim sifatiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Shu bois vaqtni samarali boshqarish va pedagogik liderlik faoliyatini ustuvor qo'yish muhimdir.

Maktab direktorlari faoliyatini baholash mexanizmlarini takomillashtirish masalasida e'tiborga olish kerak bo'lgan muhim jihatlardan biri — bu rahbarlarning inson resurslarini boshqarish ko'nikmalari hisoblanadi. Ta'lim jarayonida eng asosiy kapital – bu o'qituvchi shaxsidir. Agar direktor pedagoglarni to'g'ri tanlay olsa, ularning kasbiy o'sishini muntazam qo'llab-quvvatlasa, ular uchun adolatli baholash va rag'batlantirish tizimini yaratsa, maktabdagi umumiy ta'lim sifati sezilarli darajada oshadi. TALIS tadqiqoti natijalari ham shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilarning kasbiy motivatsiyasi va ularning ishga bo'lgan qoniqishi maktab direktori rahbarlik uslubi bilan bevosita bog'liq. Shu sababli direktorlarni baholashda inson resurslari boshqaruviga oid mezonlarni ham kiritish zarur bo'ladi.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa qilib aytganda, umumiy o'rta ta'lim maktab direktorlari faoliyatini samarali baholash ta'lim sifatini oshirishning eng muhim shartlaridan biridir. TALIS tadqiqoti xalqaro miqyosda bu borada muhim metodik asoslarni taqdim etmoqda. O'zbekiston ta'lim tizimi uchun ushbu tajribani milliy sharoitga moslashtirgan holda, direktorlarning pedagogik liderlik, strategik boshqaruv, ijtimoiy hamkorlik va ta'lim sifati indikatorlari asosida baholash mexanizmlarini joriy etish dolzarbdir. Natijada maktab rahbarlari o'z faoliyatini yanada samarali tashkil etadi,

o'qituvchilar uchun motivatsion muhit yaratiladi va o'quvchilarning bilim darajasi oshishiga xizmat qilinadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim sifatini oshirish va ilmiy-tadqiqot tizimini rivojlantirish to'g'risida"gi qarorlari.
2. OECD. Teaching and Learning International Survey (TALIS) 2018 Results. Paris: OECD Publishing, 2019.
3. Anderson, K., & Pont, B. School Leadership for Learning: Insights from TALIS 2013. OECD Publishing, 2017.
4. Xolbekov, A. Umumta'lim maktablarida ta'lim sifati va rahbarlik faoliyatini rivojlantirish. – Toshkent: Fan va ta'lim, 2022.
5. Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. Seven strong claims about successful school leadership. School Leadership & Management, 28(1), 2018.